

РОСІЙСЬКА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ВИКЛИКИ ТА ПРОТИДІЯ

Андрій Ігорович РОЖКОВ,

студент магістратури

Варшавського університету

<https://orcid.org/0000-0002-7380-7791>

RUSSIAN DISINFORMATION IN THE EUROPEAN UNION: CHALLENGES AND COUNTERMEASURES

The article discusses the challenges faced by the European Union in combating Russian disinformation against Ukraine. The Russian Federation uses a variety of tactics and platforms to spread disinformation in the EU. The purpose of this information is to undermine support for Ukraine, justify Russian aggression and conceal war crimes. The article substantiates its claims with examples of disinformation campaigns and statistics from EU media and research centers. The facts presented in the article are evidence that Russian disinformation poses a significant threat to the EU and its citizens, potentially weakening EU solidarity and resilience, distorting public discourse and manipulating public sentiment. Increasing the effectiveness of countering Russian propaganda can be achieved by increasing funding and staffing of working groups such as East StratCom, implementing the Digital Services Act, and strengthening strategic communication and critical thinking in society.

Інформаційна війна є одним із вагомих засобів перемоги, і саме тому, разом із фізичним наступом на східному фронті, Росія у повній мірі використовує повномасштабні наступальні дії на фронті інформаційному, намагаючись тим самим знизити рівень політичної підтримки, обсяги різноманітної допомоги західних партнерів, а також послабити масштаби санкцій, запроваджених світом проти країни-агресора.

З цією метою в Європейському Союзі (далі - ЄС) постійно відбуваються численні дезінформаційні кампанії щодо України. Згідно з рапортом Генерального директорату з питань комунікаційних мереж, контенту та технологій ЄС (*Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology*) протягом першого року повномасштабної війни Росії проти України соціальні мережі дозволили кремлівській дезінформації, спрямованій проти України та її союзників, охопити сукупну аудиторію щонайменше 165 мільйонів осіб, згенерувавши більш ніж 16 мільярдів переглядів [1].

Масштабність такої діяльності підтверджується також аналізом спеціалізованих осередків ЄС та НАТО. Про те, що саме влада Російської Федерації (РФ) є ініціатором цих кампаній, свідчить їх організований характер, дублювання заяв російських посадовців та контенту державних ЗМІ (наприклад, *RT* та *Sputnik*), а також локалізація IP-адрес акаунтів на території РФ.

Дезінформаційні кампанії Російської Федерації спрямовані, серед іншого, на підрив консенсусу щодо підтримки України з боку ЄС, виправдання російської агресії та приховування воєнних злочинів РФ.

Меседжі полягають, насамперед, у відтворенні офіційних тез, які просуває російський уряд: Україна - нацистська держава, Росія захищається від

агресії НАТО, українська влада сама влаштувала численні масові вбивства своїх громадян і безпідставно звинувачує в них Росію, а західні ЗМІ при цьому подають неправдиву інформацію про війну. Українських біженців цинічно зображують як фашистів, бандитів, які скоюють злочини і при цьому отримують привілеї за рахунок місцевих громад, особливо в Болгарії, Чехії, Естонії, Латвії та Польщі. Санкції, в свою чергу, спричиняють величезні економічні проблеми всередині самого ЄС.

Найбільшого поширення в Європі набули інформаційні кампанії, пов'язані зі звірствами російських військових, зокрема, у Бучі. Як зазначає оперативна група *East StratCom (EUvsDisinfo.eu)*, 4-5 квітня в польському інтернеті відбулася масована атака тролів російського походження, спрямована на відволікання уваги від військових злочинів російської армії або навіть перекладання відповідальності на так званих "українських нацистів". Атака полягала у згадках про Волинську трагедію в електронних листах, надісланих польським політикам та ЗМІ, а також у масових повідомленнях у Twitter (X), в яких проводилися аналогії між геноцидом у Бучі та Волинськими подіями [2].

Кампанії переважно реалізуються шляхом поширення неправдивої інформації в соціальних мережах за допомогою фейкових акаунтів, тролів, ботів, як правило, на кількох платформах одночасно. Все частіше кампанії використовують штучний інтелект для створення фіктивних облікових записів користувачів, фотографій, відео або супутникових карт, а також для одночасного надсилання великої кількості повідомлень. Вони задіяють сайти, що видають себе за відомі новинні платформи, такі як BBC, CNN і DW, або відтворюють псевдонаукові публікації. Кампанії проводяться національними мовами країн ЄС і російською. У багатьох країнах, наприклад, у Нідерландах, Франції, Німеччині та Польщі, російську дезінформацію поширюють крайні праві кола [3].

У рамках ухвалених пакетів санкцій у березні та червні 2022 року ЄС заборонив європейським операторам транслювати п'ять російських державних каналів, які використовуються для цілеспрямованого поширення дезінформації, а саме: "Sputnik", "RT" та його дочірні компанії, "Rossiya RTR/RTR Planeta", "Russia 24/Rossiya 24", "TV Centre International" [4]. Заборона поширюється на всі засоби передачі та розповсюдження в межах ЄС, включаючи кабельне, супутникове, інтернет-телебачення, платформи, веб-сайти та додатки. Регламент ЄС також забороняє свідому участь у діяльності, спрямованій на обхід вищезгаданих санкцій.

Незважаючи на те, що "RT France" подав апеляцію, стверджуючи, серед іншого, про порушення свободи вираження поглядів, Генеральний суд ЄС в липні 2022 року відхилив її, підтвердивши обґрунтованість обмежень [5]. Відповідно до Директиви про аудіовізуальні медіа-послуги, деякі країни ЄС, зокрема Естонія, Литва, Латвія та Польща, також обмежили діяльність інших російських ЗМІ на своїх територіях.

У квітні цього року ЄС погодив нові механізми боротьби з дезінформацією в рамках переговорів щодо положень Закону про цифрові послуги (*Digital Services Act, DSA*), який набуде чинності у 2024 році. Найбільші онлайн-платформи та пошукові системи повинні будуть запровадити прозору систему моніторингу та видалення незаконного та шкідливого контенту, в тому чи-

слі дезінформації. Зовнішній аудит оцінюватиме їхню відповідність законодавству ЄС, а порушення каратимуться штрафом до 6% річного обороту [6].

У червні 2022 року ЄС ухвалив переглянутий Кодекс поведінки у боротьбі з дезінформацією [7], який містить рекомендації для країн ЄС, зокрема, щодо співпраці з великими платформами. Разом з тим, конкретних правил видалення шкідливого контенту у кодексі не сформульовано.

ЄС також має власний, але невеликий потенціал ситуаційної оцінки для виявлення дезінформації у вигляді оперативної групи *East StratCom*, що складається з десятка осіб, і системи раннього попередження. Так, витрати ЄС на боротьбу з дезінформацією в період з 2015 по 2020 рік становили лише 50 мільйонів євро [8].

Незважаючи на прийняті санкції, контент *RT* і *Sputnik* продовжує поширюватися в країнах-членах ЄС за допомогою соціальних мереж. Заборонені матеріали просувають, в тому числі, через неавтентичні акаунти (боти/тролі) та приватних користувачів, які свідомо чи несвідомо копіюють контент сайтів або розміщують посилання на них. Російські журналісти поширюють такий контент через власні акаунти в соціальних мережах, що діють на території ЄС. Доступ до заборонених медіа можна отримати за допомогою VPN-сервісу та отримання IP-адреси, наприклад, із Сербії, на яку не поширюються санкції ЄС. Низький рівень виявлення таких практик платформами пояснюється, серед іншого, нестачею персоналу в командах з протидії дезінформації, зокрема тих, хто володіє національними мовами ЄС.

В свою чергу, боротьба з дезінформацією щодо України ускладнюється тим, що соціальні мережі доволіно інтерпретують прийняті правила, блокують і видаляють контент, про який повідомляють користувачі. Жодна з великих платформ не заборонила у повному обсязі акаунти, що підтримуються Кремлем, включаючи офіційні державні акаунти, такі як акаунти посольств Росії або особисті акаунти співробітників Кремля. У результаті Росії вдалося продовжити дезінформацію та спрямувати пропаганду війни на міжнародну аудиторію. Таким чином, Росія змогла відновити значну частину обсягу публікацій, втраченого внаслідок обмежувальної політики ЄС щодо російських державних ЗМІ, генеруючи до 300 мільйонів щотижневих переглядів через особисті акаунти співробітників Кремля (таких як Дмитро Медведів), про що свідчать дослідження Генерального директорату з питань комунікаційних мереж, контенту та технологій ЄС [1].

Варто зазначити що російські актори також навчились обходити модерацию контенту на деяких інтернет-платформах. Про це повідомила директорка *RT* Маргарита Симоньян під час програми “Вечір з Володимиром Соловйовим” (*Вечер с Владимиром Соловьевым*), похвалившись “партизанською тактикою”, яка використовується для на YouTube [10].

Вагомою перешкодою у протидії дезінформації є широка доступність послуг з проведення кампаній та їх відносно низька ціна. Так, в інтернет-мережі можна отримати готові програми для створення фейкових фотографій профілів акаунтів у соціальних мережах. У 2021 році понад 100 000 фейкових взаємодій (лайків, переглядів, коментарів) у Facebook, Instagram, YouTube, Twitter, Tiktok і “ВКонтакте” можна було придбати приблизно за \$300 [9].

Небезпека фейкових аккаунтів полягає у тому, що більшість людей, як споживачі інформації, налаштовані ототожнювати частоту її впливу або реакції на ту чи іншу новину з ймовірністю її правдивості. Навіть якщо аудиторія не схильна довіряти відвертій брехні, дезінформація досягає успіху, просто ставлячи під сумнів окремі факти.

ЄС та неурядовим організаціям важко протистояти російській маніпуляції, оскільки вона апелює до суспільних емоцій і добре профільована. Такий наратив має особливо високий потенціал підвищення ризику для громадянського дискурсу, оскільки він спрямований на обман і “промивання мізків” аудиторії у темах, що мають вирішальне суспільне значення (а інколи навіть питання життя і смерті).

Прикладом такої маніпуляції можуть бути сотні публікацій, поширених на європейських цифрових медіа-платформах прокремлівськими акторами, які стверджують, що українці несуть відповідальність за ядерну хмару, що насувається на ЄС [11]. Інші приклади спроб забруднити публічні дебати в європейських країнах дезінформацією включають заяви про те, що взимку в Європі закінчиться газ або що Путін виграв війну, а НАТО покидає Україну.

Поширенню дезінформації такого типу сприяє, серед іншого, регулярне зниження довіри до традиційних ЗМІ у більшості держав-членів ЄС та, в свою чергу, збільшення довіри до інтернет джерел. Так, довіра до ТВ у 2021 році становила: в Греції – 25%, в Іспанії – 31%, у Франції – 32%, у Польщі – 46%, в Угорщині – 47% [12].

Російська дезінформація, спрямована як на внутрішню, так і закордонну аудиторію посилюватиметься, оскільки війна в Україні досі триває. Її поширенню всередині ЄС, особливо щодо “небезпечності” українських біженців або негативного впливу санкцій на ЄС, сприятимуть зростаючі економічні проблеми Євросоюзу та зміна у структурі населення, (особливо у східній Європі). Хоча ефективність дезінформації важко оцінити, вона може в довгостроковій перспективі послабити підтримку України в деяких країнах ЄС.

Для держав-членів ЄС важливо і надалі зміцнювати свій потенціал у боротьбі з дезінформацією щодо України, зокрема, через збільшення бюджету підрозділу *East StratCom*. Для забезпечення виконання Закону про цифрові послуги, Європейській Комісії та державам-членам ЄС необхідно збільшити кількість персоналу, який займається виявленням дезінформації. Єврокомісія також могла б сприяти співпраці неурядових організацій та платформ у видаленні санкційного медіа-контенту та зменшенні можливостей для монетизації дезінформації. Окрім цього, необхідною є регулярна стратегічна внутрішня комунікація ЄС для боротьби з дезінформацією та покращення критичного мислення у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. European Commission, Digital Services Act: Application of the Risk Management Framework to Russian disinformation campaigns, PN/2022/022, Brussels 2023 с. 7.
2. The Bucha massacre: How to deflect attention in Poland, EUvsDiSiNFO, URL: euvdisinfo.eu/the-bucha-massacre-how-to-deflect-attention-in-poland/ (дата звернення: 01.12.2023);

3. Zwalczenie w UE rosyjskiej dezinformacji na temat Ukrainy, The Polish Institute of International Affairs, URL: <https://www.pism.pl/publikacje/zwalczenie-w-ue-rosyjskiej-dezinformacji-na-temat-ukrainy>, (дата звернення: 01.12.2023);

4. New Package of EU Sanctions Targeting Russian State-Controlled Channels, European Platform of Regulatory Authorities, URL: www.epra.org/news_items/new-package-of-eu-sanctions-targeting-russian-state-owned-channels, (дата звернення: 01.12.2023);

5. RT France closes after EU sanctions, Moscow vows retaliation, Deutsche Welle, URL: www.dw.com/en/rt-france-closes-after-eu-sanctions-moscow-vows-retaliation/a-64478353, (дата звернення: 01.12.2023);

6. Regulation (EU) 2022/2065 of The European Parliament and of The Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), Article 52.

7. European Commission, The Strengthened Code of Practice on Disinformation 2022, Brussel 2022;

8. European Court of Auditors, Special Report Disinformation affecting the EU: tackled but not tamed, Brussel 2021, с. 4;

9. Figure of the week: 54,000, EUvsDiSiNFO, URL: euvsdisinfo.eu/figure-of-the-week-54000/, (дата звернення: 01.12.2023);

10. Julia Davis, Head of RT Margarita Simonyan describes Russia's covert operations to continue the Kremlin's info-wars..., Twitter (X), URL: <https://x.com/JuliaDavisNews/status/1514040178591117317?s=20>, (дата звернення: 01.12.2023);

11. Vermietertagebuch - Alexander Raue, Gefährlich: Lager mit Uran-Munition in Ukraine explodiert!, YouTube, URL: <https://youtu.be/jf1dMj621m4?si=FK--fwnEVuyaglj1>, (дата звернення: 01.12.2023).

12. EBU: Operating Eurovision and Euroradio, Market Insights Trust in Media 2021 Public Version, с. 33.